తగిలినవేలికే తగులుతుంది

(నాలుగోభాగం *)

వేలాల సుబ్బారావు, బి. ఏ.,

౧

కో నడూపిరితో కొట్టుకొంటూవున్న శవకల్పమైన వెంకయ్యశరీరాన్ని దగ్గరే వున్న జనరల్ ఆస్పత్రిలోచేర్చి తమ ఔదార్యానికి తమ్ముతామే అభినందించుకొంటూ—యూరపియనులు కాబట్టి, ఆనవాలు పట్టడానికి వీల్లేని అటువంటిసమయాల్లో దేశీయుల్లాగు పారిపోకుండా ఆస్పత్రిలోచేర్చడమే గొప్పఔదార్యం-దింతాక్రాంతులై వెళ్లిపొయ్యారు దొరలు వారు వెళ్లదలచినపూర్వోక్తసముద్రతీరపు మైదానానికి, అక్కడివారికి ఈఘటనావృత్తాంతం తెలియచేసి సెలవుదీసుకొని వళ్లీ వస్తామనిచెప్పి, రావలసినవైద్యులూ, అధికారులూ, పోలీసులూ అంతాచేరి విచారణ ఆరంభమయ్యేసరికి తమవాఙ్మూలాలను ఇవ్వడానికి. దేశీయులే అయివుంటే ఏనిప్పుపుల్లో అటకాయించేదే అక్కణ్ణుంచి కదలకుండా. కాని తెల్లతోలూ. అందులో మిలిటరీదొరలు. స్వయంరాజులు, స్వయంమంత్రులు. పేరుకే కాని గవర్నర్లుకూడా అసమర్థులే వారిని ఆపడానికి ఒకొక్కసమయంలో, అందుకనే వారికి అనుకూలంగా ఉండేలాగే ఉత్తరువులను జారీచేస్తూఉంటారు. ఇంతకూ తమ పదవియొక్క స్థిరస్థితిత్వానికి ఆధారభూతులు వారే (మిలిటరీ) అయితే. గవర్నరుగజాలకే దిక్కులేనప్పుడు ఇక పోలీసుమశకాలనోలెక్కా? ఏగుండెబెట్టుకొని ఆపగలరు మిలిటరీదొరలను పోలీసువారు. దొరలు వెళ్లిపొయ్యారు మళ్లీవస్తామని.

చచ్చినవాళ్లుచావగా తత్సంబంధులైన బ్రదికివున్నవాళ్లది మహాదారుణమైన చావు. అయిన బంధువులుసైతం దగ్గిరికిరాకుండా మొగం దప్పించుకొని పోయే మదరాసుమహానగరం- అందులో కుక్కదరిద్రులు- దానిలోనూ జీవనంకోసం పొట్ట చేతబట్టుకొని ఏదూరదేశాన్నుంచోవచ్చిన అనాథలు- అందుననూ ఇంటికంతా ఆధారమైన యజమాని మగవాని చావు- అదైనా ఉన్నచోట స్వాభావికంగా గాదు- నట్టనడివీధిలో ఏమోటారుక్రిందనోపడి హఠాత్తుగా ప్రాణంపోయినవాడికి అంత్యక్రియలు జరిగించాలంటే నిజంగా బ్రదికున్నవాళ్లకు జీవన్మరణమే కాని మరొకటి కాదు. రాములూ, నాగులూ పాపం మిత్రఋణం కొదువనేది లేకుండా తీర్చుకొన్నారు ఈ మహావిపత్తిసమయంలో సర్వవిధాలాతోడ్పడి వెంకమ్మకూ.

దొరలు వెంకయ్యదేహాన్ని ఆస్పత్రికి దీసుకొనిపోతూవున్నక్షణమందే అక్కడికి రావడం తటస్థించిన మరోబండిమీద అరటికాయలను ఎక్కించుకొనిపోయే ఏర్పాటుచేసి తమవట్టిబండిని లాక్కొనిపోయి ఆస్పత్రిదగ్గరవుండమని నాగులునుపంపి రాములు యకాయకి ఒటేరీకిపరుగెత్తాడు వెంకమ్మకోసం. ఆనిర్భాగ్యురాలు అన్నంవండే ప్రయత్నంలో వుంది. సగం చచ్చిన మొగంతో రాములు జరిగిందంతా చెప్పకుండా మోటారుకిందపడ్డాడనీ వెంకయ్య, ఆస్పత్రికి మోసుకొనిపొయ్యారనీ నోరుతడబడుతూ కంగారుగాచెప్పి నిలుచున్నమనిషిని నిలుచున్నట్లుగా బయల్దేరదీశాడు. నోరు ఎండిపోతూవుంటే, గుండె దడదడకొట్టుకొంటూవుంటే కాళ్లుచచ్చుబడిపోతూవుంటే ఏడుస్తూ బస్సుమీదపడి కొన్నినిమిషాల్లో ఆస్పత్రిచేరింది వెంకమ్మ కొడుకును వెంటేసుకొని కాని ఏంప్రయోజనం! ఆస్పత్రిగేట్లు టంగిన బిగిసివున్నాయి. ఇటువంటి ఆకస్మిక ఘటనాల్లో ఆప్తబంధువులు దగ్గిర ఉండి ప్రాణంకొటుకులాడుతూఉండే దేహిగొంతులో ఇన్నినీళ్లు పోయడానికైనా వీలులేని వెధవనియమాలూ, రెగ్యు

* దీని మూడవభాగము శ్రీముఖ మాఘమాస (ఫిబ్రవరి, ౩౮) సంచికయందు ప్రకటితము.

లేమనులూ జనోపకారార్థమని ఏర్పడ్డ ఈమహాసంస్థలలో. ద్వారందగ్గరికాపలాజవాన్లు యమకింకరుల్లాగు అడ్డగించారు లోపలికిపోనివ్వకుండా వీళ్ల యమాయకపుమొగాలనుచూసీ. ఇంత ఆత్రంగా పరుగెత్తుకొని వచ్చినప్పటికీ కార్యం లేకపోయింది. మోటార్లమీద వచ్చేవాళ్లకు ఏమీసంబంధం లేకపోయినాసరే, లోపల వాళ్లబంధువు లెవరూ లేకపోయినా సరే, వాళ్లమూలాన్ని తమకు (జవాన్లకు) ఒక్కదమ్మిడీదొరికే ఆశ లేకపోయినా సరే, ఆ శ్రీమంతులమోటార్లు అంత దూరంలో ఉండగానే గుభాలున దెరుచుకొంటాయి గేటుతలుపులు. కాని దిక్కులేనిదరిద్రులకే తేనిపోని కట్టుదిట్టాలన్నీ. కాళ్లావేళ్లాబడి బతిమాలుకొన్నారు. ఏమైనాకావలిస్తే చేతిలో పెడతామన్నారు. కస్సుమన్నారు, బంట్రోతులు ఆమాట అనేసరికి రాములు, ఎక్కడాలేని కోపంవచ్చింది జవాన్లకు. మంచినీళ్ల ప్రాయంగా లంచాలుగొట్టేమహానుభావులు ఒక్కొక్క పర్యాయం సమయంగనిపట్టి అట్టిపని కెదురు తిరుగుతూ వుంటారు. కేవలం తాము నిస్పృహులమనీ, నీతిమంతులమనీ లోకానికి చాటుకోడానికి. వీళ్ల గ్రహచారమా అన్నట్లు ఆసద్బుద్ధి ఇప్పుడేకలిగింది జవాన్లకు. ఇక చేసేదేమిటి! తనజీవితసర్వస్వం తననెల్లప్పటికి విడిపోవడానికి సిద్ధంగావుందని ఈదీనురాలి కేంతెలుస్తుంది! లోపల ఏంజరుగుతూ ఉందో, ఏంకట్లు కడుతున్నారో, ఏంకోస్తున్నారో, ఏంచేస్తున్నారో అని అనుకొంటూ క్షణక్షణం పెరిగిపోతూవున్న సంతాపం చేత కంపిస్తూ మొగాన్ని గుడ్డవేసుకొని ఏడుస్తూ కూర్చుంది. ఆమె నిస్సహాయదీనావస్థకు అక్కడున్న వాళ్లందరకూ జాలికలిగిందిగాని ఆజవాన్లకు చీమకుట్టిన మాత్రమైనా లేదు. నిజానికి వీళ్లొకవిధంగా శవవాహక తుల్యులు. దయాదాక్షిణ్యాలూ, నీతిధర్మాలూ వీళ్లకు బొత్తిగా ఉండవు. ఈకాలంలో ఇటువంటి మహాపురుషులు ఒక్క ఆస్పత్రిగేట్లవద్ద మాత్రమేకాదు. ధార్మిక రాజకీయాదిసమస్తసంస్థలలో వున్నారు నానావిధనామరూపభేదాలతో. అందుచేతే నిరుపేదల మొరలు అరణ్యరోదనాలై వారికష్టాలు నానాటికీ మితిమీరి పోతూవున్నాయి. అస్తు.

ఆసమయంలో వచ్చారు వాఙ్మూలం ఇవ్వదలచిన దొరలు మైదానాన్నుంచి మళ్లీ. రాములూ వెంకమ్మా వాళ్ల కాళ్లముందు పడ్డారు. అక్కడున్నవాళ్లూ వెంకమ్మ ఫలానిమనిషనిచెప్పి వేడుకొంటే భార్యాబిడ్డలను వదలడాని కాక్షేపణఏమిటని బంట్రోతులను చీవాట్లుపెట్టి గేటును తెరిపించి తమవెంట వీళ్లనుకూడా తీసుకెళ్లారు తామూ అక్కడికే పోతూవుండడంచేత. కాని ఏంలాభం! ఆదుష్టులు ద్వారంవద్ద అడ్డు తగులకుంటే కొనప్రాణంతోవున్న పతినైనా చూసేదేమో. ఈమె అక్కడికి చేరేటప్పటికి అన్నీ అయిపోయినాయని తెలిసింది. కళ్లకు అంధకారంకమ్మి స్మృతితప్పి విరుచుకొని పడిపోయింది నేలమీద. వెంటనే నర్సులిద్దరు పరుగెత్తుకొనివచ్చి ఈమెకు ఉపచారంచేయడం మొదలెట్టారు. కష్టంమీద ఎంతోసేపటికి తెలివివచ్చిఏడుస్తూ కూర్చుంది. మరల కొంతసేపట్లో స్మారకం దప్పింది. మళ్లీ స్మృతి గలిగించారు నర్సులు. కొంతసేపు తెలివీ, కొంతసేపు తెలివితప్పడం ఈక్రమం ఏర్పడింది. ఇక ఈమెదుఃఖానికి అంత మెక్కడిది!......

ఇవతలవైద్యులు కొరోనరును గూడా పిలిపించారు. దొరలవాఙ్మూలాలూ, సాక్షుల సాక్ష్యాలూ, ఆస్పత్రిడాక్టర్ల పరీక్షలూ పరిశీలనలూ, కొరోనరు విచారణలూ అన్నీ యథావిధి పూర్తిఅయి శవంపీరిపరమయ్యేసరికి రెండుగంటలు దాటాయి. తీర్పు మర్నాడు చెప్తామన్నారు. కాని ఇక్కడ వీరితీర్పెవరికి గావాలి. బయట కనిపెట్టుకొనిఉన్న తమబండిమీద ఆమృతశరీరాన్ని పడుకోబెట్టి సగంతెలివితో దానిమీదపడివున్న వెంకమ్మతోసహా ఇల్లుచేరారు రాములూ నాగులూనూ. ఈ ఇద్దరుబంధువులు నడుంకట్టి శ్రమపడి చేసిన ప్రయత్నాలమూలకంగా తరువాత జరుగవలసిన క్రియలన్నీ క్రమంగా జరిగిపోయినాయి. విభక్తంలాగు చర్మాస్థిభస్త్రికలోపడివున్న ఆత్మాంశం మహదాత్మలో అంతకుముందే కలిసిపోయింది. మిగిలిఉన్న తమతమ అంశా

లనః పంచభూతాలు పంచుకొన్నాయి. ఒక్కక్షణం క్రిందఉన్నది ఇప్పుడు ఉన్నట్లేలేదు. మహావిచిత్రం.

వెంకమ్మదేహస్థితి భయానకమౌతుంది. తెలివితో ఉన్నంతసేపూ పిల్లవాణ్ణివొళ్లో పెట్టుకొని చూసేవాళ్లకు హృదయవిదారకంగా విలపిస్తుంది. "హా! నా కర్మమింతలో ఇట్లాకాలుతుందని ఒక్కనాడైనా అనుకోలేదు. నే నెంతటిమహాపాపినో అంతిమవేళ దగ్గిరఉండడానికైనా నోచుకోలేదు. ఏంకోరికఉందో మనసులో. ఒక్కమాటయినా చెప్పకుండా పొయ్యార"నిఏమేమో తలుచుకొని ఏడుస్తుంది. ఒక్కరోజులోనే రూపమంతా మారి భిక్షుకిలాగయింది. అన్నపానాలు వర్జించింది. రెండురోజులు గడిచాయి. మూడురోజులు కడిచిపోయినాయి. దినక్రమేణా దుఃఖం ఉపశమించ వలసింది. కాని ఇచట ప్రకృతినియమానికి వైపరీత్యం కలిగింది. పిల్లవాడు సోముడే చెంతలేకుంటే ఈపాటికీ దివ్యభవనంకూడా కూలిపోయి వుండేదే అన్నారు ఆమెను ఓదార్చడానికి వచ్చి పోతూఉండిన వృద్ధమాతలందరూను. కాని ఈ ప్రేమమయమూర్తి నిలిచి వుంటుం దనే ధైర్యం ఏమాత్రం కలగడంలేదు ఎవరికీ. జీవితనాధుని ప్రాణవాయువులు ఈ పుణ్యవతి శరీరపుష్పాశయాన్నుంచి ఆకలి దప్పులనే సువాసనలను ఆకర్షించుకొనిపోయినాయి కాబోలు నిర్జల నిరాహారాలుగానే గడిచిపొయ్యాయి మూడు రోజులూ. ఇరుపొరుగులఉన్న దయామయులైన నిరుపేదలు- భాగ్యవంతులైనవారికళ్లకు గర్వాహంకారాల పొరలు కప్పిఉండడంచేత అటువంటి అనాధలు కనుపడరుకాబట్టి—తెచ్చిఇచ్చే అన్నంనీళ్లను పిల్లవాడికి పెట్టించేది తాను తాకనైన తాకేదికాదు. దుఃఖమంటే ఏమిటో ఎరుగని ఆపసికుంక ఆకలిపట్టజాలక ఇతరులు తెచ్చియిచ్చేదాన్నే ఆప్యాయనంగా,దిని బిక్కమొగంతో తల్లిదగ్గరచేరి ఆమె ఏడుస్తూవుంటే తానూ ఇంతసేపు ఏడ్చి ఏడ్చి అలసి అక్కడేపడి నిద్రపోతూవుండేవాడు. పంచభూతాత్మకమైన దేహానికి పాంచభౌతికద్రవ్యాం శాలుపడుతూ ఉంటేనే దేహధర్మాలు సాగుతూవుంటాయి. అన్యథా అవిఉండవు. అన్నంనీళ్లూలేనికారణంచేత నిద్ర మటుమాయమైపోయింది. అందుచేత కేవలం శోకమూర్ఛలకే గురియైపోయిం దీభిక్షుకిశరీరం ఇప్పుడు. నాలుగోనాటిరాత్రి ౧౧-౩౦ గంటలు దాటిఉండవచ్చు. భూగోళమండలిపూర్వార్థం సమస్తం నిద్రామగ్నంగా సర్వత్ర నిశ్శబ్దరాజ్యం. మూడురోజులనుంచీ నిరంతరంగా అనుభవిస్తూఉన్న శోకపరితాపంచేత కలిగిన అయాసంవల్లనో లేక అవశ్యంభావియగుటవలననో నాలుగోరాత్రి రెండుజాములు సమీపిస్తూఉండగా ఈమె రవంతకళ్లుమూసింది. కలలో గనుపించింది వెంకయ్యరూపం. తనకోసం ఇంతగాదుఃఖించక ధైర్యంకలిగి ఉండవలసిందనీ, త్వరలోనే ఇద్దరమూకలుసుకొందామనీ ఏవేవో ఓదార్పుమాటలుచెప్పి "పిల్లా" బాగుండిన దినాల్లో తనప్రియురాలిని కులాసాగా వెంకయ్య పిలుచుకొనేపేరిది "ఇష్టంలేకపోయినా బలవంతంగా మిమ్మల్ని విడవ్వలసి వచ్చింది. తప్పించుకోడానికి శక్యంకాలేదు" అని ప్రక్కనపడివున్న పిల్లవాణ్ణి చేతితో సంకేతంచేసి చూపిస్తూ "నీవుకూడా ఈపసివాణ్ణివదిలితే వీడికిక దిక్కెవరు! మన ఇద్దరిప్రతిబింబం ఈదేహం. ఈమొక్కే మనపరానికాధారం. ఇది పెద్ద వృక్షమై ఇచ్చే ఛాయాదానాలద్వారా మనకూ మన పూర్వులకూ ఆత్మశాంతి కలుగాలి. దీన్ని ఒక సురక్షితమైనచోట నాశేవరకు నీవు కాపాడకతప్పదు. ఇదే నామనస్సులోని కోరిక. ఇంతవరకెప్పుడూ నా కోరికలను తిరస్కరించినదానవు కావు. ఈ నాఅభిలాషనుకూడా పాలించు" అని అంటూనే ఆరూపం మాయమైపోయింది. చప్పున ఉలిక్కిపడింది వెంకమ్మశరీరం. కొన్నినిముషాలుమాత్రమే కావచ్చు, ఇన్నాళ్లకు తడవుగా ఐహికంమరచి, తనమీదపడ్డ పిడుగుమాట మరచి, నిప్పులులేకే శోకాతిరేకంచేత ఆపాదమస్తకంవ్యాపించి మంటలు పుట్టిస్తూఉన్న సంతాపదాహాన్నిమరచి స్వప్ననిద్రలో మహానందం పొందుతూవున్న ఈమెకు పెనిమిటిరూపం అదృశ్యం కావడంతోటే చప్పున మెలకువకలుగగా తనభయంకరదుర్దశ స్మరణకు వచ్చి మరల కన్నీటిధారలు పొడకట్టాయి. మహాదీనంగా తనప్రక్కనే పడి నిద్రబోతూవున్న పిల్లవాడి మొగం

చూసేసరికి మరింత కడుపుతరుక్కొనిపోవ వాణ్ణి చేర దీసుకొని వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ కలలో కన్నడి చెప్పిన పెనిమిటిమాటలను తలుచుకొని అవి యాతని యాజ్ఞలూ కోరికలని "బ్రతికిఉంటా, నాయనోయ్. బ్రతికి ఉంటా" అని అప్రయత్నంగా నోట ఉచ్చరించింది తడబడుతూ.

౨

వెంకయ్య స్వరూపం కలలోకన్నడి చెప్పినసంగతులే తన పెనిమిటి మనస్సులోని కోరికలనే విశ్వాసం చేతనైతేనేమి పుత్రమోహంచేతనైతేనేమి వెంకమ్మ తనదుఃఖాన్నంతా దిగమ్రింగుకొని జీవనయాత్ర సాగించడానికి నిశ్చయించుకొంది ఈశ్వరు డనుగ్రహించినంత కాలం. కాని జీవనం గడిచేది ఎట్లా. ఎటుచూడబోయినా అంధకారం. ఏమీ గోచరం కావడం లేదు. భర్త పోయినచింతాగ్నికి తోడుగా జీవికచింతాగ్ని కలిసింది ఈమెశరీరాన్ని మరింత కృశింపచేయడానికి. స్వదేశానికి వెళ్లడానికి అసలే మనసు ఒప్పిందికాదు. వెంకయ్య బ్రతికిఉన్నంతవరకూ మళ్లీ ఎప్పుడైనా స్వదేశంలోకివెళ్లాలనే ఆశమాత్రం ఉండేది. ఇప్పుడది మొదలంటా నాశనమైపోయింది, తనకు స్వదేశమే లేదనుకొన్నది. తన పెనిమిటి గతించినచోటే, అతని శరీరం బూడిద అయినచోటే తనదేహము బూడెదకావాలని సంకల్పించింది మనస్సులో. వీరయ్యకు ఉత్తరం వ్రాయించమని చాలాసార్లు చెప్పిచూశాడు రాములు. అతనికీ తమకూ ఇదివరలో జరిగివుండిన ప్రసంగాలను బట్టీ, అతను వ్రాస్తూవచ్చిన వుత్తరాలనుబట్టీ, అతనికో జాబువ్రాయిస్తే ఎట్లాఉండేదో కాని తన దురవస్థను దలచుకొని అతనికేమీ వ్రాయించడానికి సమ్మతించింది కాదు.

వెంకయ్య చెమటనోడ్చి సంపాదించినదాంట్లో తమఇంట్లో ఏలాగో ఒకలాగున సరిపెట్టుకొంటూ కష్టసమయంలో ఎప్పుడైనా అక్కరకు వస్తుందనే ఆశతో కొంతడబ్బును మిగుల్చుకొని తానుకాపురమున్నది ఎందుకూగాని వట్టి అరక్షితమైన తడికెల, కొబ్బరాకుల కొంప అని తానుపనిచేస్తూఉండిన ఏజంటు పరంగా ఇచ్చి దాచుకొంటూ వచ్చినాడు. ఆసంగతి ఈమెకూ తెలుసు, రాములుకూ తెలుసు. ఏజంటు మంచి పెద్దమనిషిగా గన్పించి వేలకొలది రూపాయలతో వర్తకమూ మొదలైనవి సాగిస్తూఉన్నందున తనఈముష్టిరూపాయలకు ఆసిస్తాడా అనే నమ్మకంతో ఇచ్చిన పైకానికి రశీదులేమీ తీసుకొన్నవాడు కాదు వెంకయ్య. కాని కాలవైపరీత్యం. అతనుపోయిన అయిదోనాడో ఆరోనాడో అతనిఉత్తరక్రియలకు డబ్బుకావలసి రాములు పోయి అడిగితే అదివరకెప్పుడో దాచుకొన్నది అతనికి అప్పుడే ఇచ్చివేశాననీ, ప్రస్తుత మతనితాలూకు తనదగ్గర ఒకదమ్మిడీఅయినా లేదనీ సిగ్గూబిడియమూ లేకుండా చెప్పివేశాడు ఖండితంగా- మహాఅన్యాయం ఘోరం. శవవాహకసదృశులు అనేకచోట్ల అనేక నామరూపాలతో ఉంటారని ఇంతకుముందే వ్రాశాను. పెద్దపెద్ద పట్నాల రైల్వేగోదాములలో పార్సెళ్లరవానా బట్వాడాలకు చెందిన కంట్రాక్టులుతీసుకొని పరిశ్రామికులనోళ్లలోదుమ్ముకొడుతూ, వాళ్ల కాయకష్టంద్వారాధనంకూడబెట్టే ఈఏజంటునామకులూ ఒకవిధమైన శవవాహకులే. వీరికీ దయాదాక్షిణ్యాలూ, న్యాయమూ, ధర్మమూ అంటూ ఏమీఉండవు. ఏవిధాన్నైనా వీరికి గావలసింది ధనము. పార్శెళ్ల యజమాన్లవద్ద బండ్లబాడిగలకనీ, కూలీలకనీ పదులూ, పదిహేన్లచొప్పున రూపాయలను దీసుకొని మోసుకొనిపోయే అసలుకూలీలకు అన్నేఅణాలోలేక ఇంకనూతక్కువో ముట్టజెప్పి తక్కిన సొమ్మును తామే కొట్టివేస్తుంటారు. కూలీలకూ బళ్లవాళ్లకూ ఈరహస్యాలన్నీ తెలుసూ. కాని అనాథలు ఏంచెయ్యగలరు! ఏజంటుతో విరోధంతెచ్చుకొంటే తమ కాలేకడుపునకు ఆకూలీడబ్బులైనా దొరకవనే భయమూ. కల్లాకపటమెరుగని అమాయకులైన పనివాళ్లను ఈప్రకారం దోచుకొని కూడబెట్టిన పాపపు ధనంతో మేడలూ మిద్దెలుగట్టించుకొని నానాభోగాలను, కీర్తిసన్మానాలను పొందుతూవుంటారు ఏజంట్లు. సంఘంలో ఇటువంటివారికే అగ్రతాంబూలం, ఆహా

తులై సపరివారంగా వేంచేసి ఇటువంటివారి దివ్య భవనాలయందే విందారగించిపోతూవుంటారు గవర్నరులూ, మండలాధికారులూ. తత్ఫలితంగా ప్రజోపకారార్థం పాటుపడే మహానుభావులనిమిత్తమని ఏర్పడిన రావుబహాదూరిత్యాది బిరుదులు ఇటువంటి ప్రజాహిత కారకులకే లభిస్తూ ఉంటాయి.

కొండంత పెనిమిటిపోయి ఏడుస్తూఉంటే తన వద్దనమ్మకంగా పనిచేసిన యతనిభార్య అని అభిమానం ఉంచి కనికరించి, ఓదార్చి ఆమెకుసాయపడి దుఃఖం తీర్చవలసినదానికిమారుగా రాతపోతలూ రసీదులూ లేవనే నెపంతో, తన్నేమీచేయజాలదనే నమ్మకంతో ఆయమాయకురాలిడబ్బును హరించడానికి బూనుకొన్న ద్రోహి, పాతకి మహాచండాలు డీ ఏజంటు. రసీదులు ఉన్నప్పటికీ కాలూచెయ్యీ ఆడనిఘోరవిపత్తిసమయం, మహాశోకావస్థ, ఏంచేస్తుంది పాపం. ఆఖరుకు తమ బండిని అమ్మి ఆవచ్చినడబ్బుతో ఏలాగో కార్యంజరిగిపోయ్యేలాగు చేసింది. బండిని అమ్మిననాడు ఈమె పడిన మనోవేదన దేవునకే ఎరుక. పెనిమిటిశరీరాన్ని దాహక్రియకు తీసుకొనిపోయిననాడు విలపించినంత మహాఘోరంగా విలపించింది కొన్నవాళ్లు బండిని లాక్కెళ్లుతూఉంటే చూసి, దానిని దానియజమానిని తలచుకొని. కాని ఆవచ్చినడబ్బుతో అవసరకార్యాలు ఏలాగో జరిగిపొయ్యాయి. ఈప్రకారం ఉన్నది యావత్తుపోగా తల్లీ కొడుకు మిగిలారు నానావిధ కపట మాయావాగురసమావృతమైన లోకంలో జీవనయాత్ర గడపడానికి, సర్వథా నిరాధారులు.

సరిగ్గా ఇదేసమయంలో వీళ్లు కాపురమున్న గుడిసెఖామందులు వచ్చేనెలకు ఇవ్వాలిసిన అద్దె ముందు అడ్వాన్సుఇస్తేనే కాని అక్కడ ఉండడానికి వీల్లేదన్నారు. ఇదివరకు ఉదాహరించినవాళ్లవలె అన్ని అంశాల్లో అనిచెప్పడానికి వీల్లేదు. కాని సగమువంతు అంశాలలో సిటీలలోని ఇండ్లఖామందులు—ఇళ్లనుఅద్దెలకిచ్చేవాళ్లు శవవాహకుల పట్టీలో చేరవలసినవాళ్లే. వీళ్లకూ దయాదాక్షిణ్యాలేమీ ఉండవు అద్దెలను రాబట్టుకొనేచోట. కాపురాలున్న వాళ్లకష్టసుఖాలతో, వాళ్ల ఇబ్బందులతో, సౌకర్యాలతో వీళ్ల కేమాత్రం జోక్యం లేదు. సరిగ్గా నెలనెలకూ అద్దె చేతులలో పడడమే వీరికి కావలసింది. కొందరు ఖామందులకు వేరే జీవనోపాయా లేమీ ఉండవు. పెద్దలు కట్టించిన ఇండ్ల అద్దెలతోనే నిర్వాహకం చేసుకొంటూ ఉంటారు. అటువంటివాళ్లు అద్దెలవిషయమై కొంచెం ఖచితంగా ఉండడం కొంతవరకు ఒప్పుకోతగిందే. కాని పుష్కలంగా కలిగినవాళ్లకూ ఇదే జాడ్యం. కాబట్టే వీళ్లు అర్థాంశశవవాహకులు. ఒకప్రక్క జీవనానికే మార్గం లేనప్పుడు ఇంటిఅద్దె కెక్కణ్ణుంచి తెస్తుందీ దరిద్రురాలు వెంకమ్మ. సమస్తసౌఖ్యాలకూ దూరమై అల్లాడుతూవున్న ఈమెను ఇప్పు డీపాడుగుడిసెలోనైనా ఉండనిచ్చిందికాదు ఈమెను పట్టిన దౌర్భాగ్యదేవత.

ఈకథాసందర్భాలు జరిగినరోజుల్లో ఎలెక్ట్రిక్ రైళ్ళ ఆవిర్భావం అయి ఉండలేదు మద్రాసు పట్నంలో. ముందెప్పుడో రాబోతాయని అనుకొంటూ వుండేవాళ్లు అంతా. దక్షిణఇండియా రైలువారి ఫోర్టు స్టేషను ఇప్పుడున్నచోట గాక కోటకు ఉత్తరంగా హైకోర్టుకు దక్షిణంగా ఉండేది. మనుష్యులెక్కే రైలుబండినే చిన్నస్టేషనుగా ఏర్పరుచుకొని దాంతోనే కాలంవెళ్ళబుచ్చుకొంటూవుండేవారు రైలువారు లుబ్ధులాగు. ఈబండి స్టేషనుకు ఇటోముప్పాతిక ఫర్లాంగూ, అటోముప్పాతిక ఫర్లాంగుదూరము వ్యాపించి ప్లాట్ఫారముంది. వాటిపొడుగునా కటకటాలుండేవి. ఈకటకటాలకు దక్షిణాన్ని తూర్పుపడమరలుగా వ్యాపించివుంది ఈకథయొక్క మూడోభాగంలో విశదీకరించిన కృతాంత కేళీరంగపు నాలుగోనెంబరుశాఖ. ఈశాఖారంగానికి రెండుప్రక్కలా ఉండేవి పెద్దపెద్ద మర్రిచెట్లు. ఈచెట్లక్రింద సంసారాలుచేస్తూ ఉండేవారు ఎందరో మొదటినెంబరుగృహస్థులు వారివారి కుటుంబాలతో. వీళ్ళను, వీళ్లఉనికిని, నివాసాలను, చరస్థిరాస్తులనుగురించి ఇదివరకే వ్రాసివున్నాను కాబట్టి ఇప్పుడు మరల వ్రాయడం అసంగతం. చాలామందికి దిగంబర

నిర్మిత పటమండపాలే నివాసగృహాలు. ఈమర్రిచెట్లలో ఒకదానిక్రిందికి తెచ్చిదించాడు అద్దెను అడ్వాన్సుగా ఇవ్వజాలనందున ఆగుడిసెనుంచి బయటికి వెడలనడిస్తే గుడ్డాపాతా రోడ్డుమీద పడేసుకొని దుఃఖిస్తూ కూర్చున్న తల్లికొడుకులను రాములు నిజమైన ఆపద్ బాంధవుడు.

ఇకఇప్పుడు రాములును గురించి కొంచెంవివరంగా చెబుతాను వినండి. ఇతడూ భారతీదేవి మొదటినెంబరు పుత్రరత్నమే. మాచర్లసీమ ఇతనిజన్మభూమి. ఇంటిదగ్గర స్వగ్రామంలో ముసలితలిదండ్రులు దప్ప మరెవ్వరులేరు. పొట్టకోసం పట్నంచేరిన ప్రాణుల్లో ఒకడు. వెంకయ్య దగ్గరచేరకపూర్వం దినాలు ఎట్లాగడిచాయోగాని అతని జట్టీలో కలిసిందిమొదలుకొని రాములుకు రెండుపూటలా కడుపునిండా అన్నం దొరుకుతూవచ్చింది. బావా అక్కా అని వెంకయ్యా వెంకమ్మలను పిలుచుకొంటూ చాలాచనువుగా వుండేవాడు. ఇతడూ, . నాగులూ, వెంకయ్య ముగ్గురుకలిసి రోజల్లాకష్టపడి సంపాదించుకొనేడబ్బులను నాలుగు సమభాగాలుచేసికొని బండి వాడుకాబట్టి వెంకయ్యకు రెండుభాగాలిచ్చి చెరో భాగం తక్కిన ఇద్దరూ తీసికొంటూఉండేవాళ్లు. పగటిపూట లాకాలేజి ఆవరణంబైట చెట్లక్రిందా, రాత్రిపూట ఎలెక్ట్రిక్ దీపాన్ని ఆశ్రయించి ఆప్రాంతాలందే అన్నం అమ్ముతూఉండే ఏపెద్దమ్మదగ్గరో అన్నం కొనుక్కొని అక్కడేకూర్చుండి తిని ఎక్కడ అనువైనచోటుదొరికితే అక్కడే పడి నిద్రపోతూవుండడం మామూలు. ఎప్పుడైనా అక్కా బావలదగ్గరకూడా తింటూవుండేవాడు పండగాపర్వమై వాళ్లు మరీమరీ బలవంతంచేస్తే. ఇట్లు జీవననిర్వాహకం చేసుకొంటూ మిగుల్చుకొనే తృణమో పణమో వెంకయ్యవద్దనే దాచుకొని నెలారెండునెల్లకు ౫, ౬ రూపాయలు పోగైనతర్వాత ఆమొత్తాన్ని అడిగితీసుకొని ఇల్లు కదలేని తనతలిదండ్రులకు పంపుతూవుంటాడు. వెంకయ్య తనడబ్బూ, రాములిచ్చిందీ కలిపి ఏజంటుపరంగా ఇచ్చేవాడు. కాబట్టి రా. బ. గారు దిగమ్రింగిన వెంకయ్య సొక్కంలో ఈదరిద్రుడి నెత్తుటిచూటి అంశంకూడా ఉంది. కాని వారిది అగస్త్యజఠరాగ్ని. ఇటువంటి వాతాపి అంశాలు ఎన్ని జీర్ణమైపోయినాయో ఆమహోదరంలో. వెంకమ్మకూ తెలుసు ఈసంగతి. బండిని అమ్మిననాడు వచ్చినపైకం ఇంకా ఖర్చుపడకముందే, "నాయనా, నీపైకంమాట ఏమంటావు! మనలనందరినీ ముంచాడుకదా ఏజంటు" అని ఆసంగతి ఎత్తేసరికి తనకప్పుడు డబ్బు అవసరంలేదనీ, అగత్యంగా కావలసిన దాని కర్చుపెట్టుకోమనీ చెబుతూ "అక్కా! వెంకయ్యగాని, నీవుగాని ఆడబ్బును దిన్నారా పెట్టారా! అంతా ఏజంటే కాజేశాడాయె. ఈ యవస్థలో ఏమొగంపెట్టుకొని నిన్ను డబ్బు అడగనూ! దినవారాలు గడవనీ తర్వాత చూసుకోవచ్చులే" అని ఆమె వద్ద డబ్బును తీసుకొనక ఓదార్చి, ధైర్యంచెప్పియామెకు తోడ్పడిన మహోదారఆత్మ రాములు. చింకిచాపలనూ, చినిగినగోనెపట్టాలను, సీనారేకులను ఇంకా చిల్లరవస్తువులను పోగుచేసి వెంటనే తల్లికొడుకులకు సరిపొయ్యేలాగు క్షుద్రకుటిని గజమెత్తుదాన్ని తయారుచేసి వాళ్లకు తలదాచుకోదానికి వెరవుగల్పించిన దయామయుడితడు.

సకలవిధసంపదలతో తులదూగుతూ, స్వదేశంలో, స్వంతగ్రామంలో బంధుమిత్రాదులతో కిటకిటలాడుతూ వుండే స్వంతగృహంలో, విహరించే ఉల్లాసవంతమైన, సహజసుందరమైన ఈతన్వంగిని ఏకళ్లతో చూశాడో అవేకళ్లతో ఇప్పుడీవిదేశంలోని క్షుద్రకుటిలో సర్వథా నిరాధారమైన, చింతాసంతాప ఉపవాసాలచేక్షీణించిన కృశాంగినిగా జూశాడు కాలపురుషుడు సర్వవ్యాపి. కాని ఆకళ్లనుండి ఒక్క నీటిబొట్టయినా వెలువడిందికాదు. ఆశ్చర్యం.

ఏదో ఒకజట్టీలోచేరితేనే కాని రాములువంటి అనాథలకు ప్రతిరోజూ కూలీ దొరకదు. వెంకయ్య పోయినతరువాత ఇతనికి జట్టీ ఎక్కడా సందర్భించలేదు. సర్కారునౌకరీ దొరకడం ఎంతకష్టమో అంతకన్నా ఎక్కువకష్టం ఏదో జట్టీలో భాగందొరకడం. కాబట్టి ఒక్కనాడెక్కడైనా కూలీదొరికితే రెండు రోజులు ఎక్కడా దొరికేదికాదు. అట్లా తంటాలు

పడుతూకూడా తనఅక్కనను ఉపవాసాన్నుంచి తప్పించాలని ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాడు ఈపరోపకారి. కాని ఆమె ఈదరిద్రుణ్ణి పస్తుంచడానికి సహించేది కాదు.

ఈచెట్లక్రింద కాపురాలుచేసేదరిద్రులకు సమస్తవిధాలా కొదువచేశానుగదా అని పశ్చాత్తాపం పొందాడు కాబోలు భగవంతుడు సంతానవిషయంలో ఆ నిందను పోగొట్టుకోడానికి పూరాపూరా ప్రయత్నంచేసి సర్వప్రథమంగా నెగ్గాడుకూడాను. ఏ ఆస్పత్రులు, ఏడాక్టర్లు, ఏనర్సులూ, మంత్రసాన్లు లేకుండానే నిరుపద్రవంగా పిల్లలను ఈనుతూ ఉంటారు చెట్లమీదిపక్షుల్లాగే చెట్లక్రింద ఈయనాథపక్షులుగూడా. సంధ్యాసమయాలందు ముఖ్యంగా సకలప్రాణులూ వానివాని ఇండ్లకు చేరే వేళకాబట్టి ఈచెట్ల యడుగునుంచి పైవరకూ లేచే ప్రాణిసంచయాలరొదలు పల్లెటూళ్లలోని సంతరొదలను తలపులోకి తెస్తూఉంటాయి. ఈసంసారాలకు చెందిన పిల్లసన్యాసులసేకులు గుంపులుగుంపులుగాగూడి ఆడుకొన్నని తినే తావులనుగనిపట్టి- ప్రయాణీకులు బస్సులెక్కి దిగేచోట, ట్రాములు ఆగేచోట, రైలుస్టేషనుకు పోయేమార్గాలు, గుళ్లూ గోపురాలముందు, మసీదులదగ్గర ఇత్యాదులు ప్రధాన యాచ్నాస్థలాలు- వచ్చిపొయ్యేవారిని అయ్యాపైసా అని యాచించడం మామూలుచేయిచాచి, మరోచేత్తో పొట్టలను నులుముకొంటూ. ఈబాలసన్యాసిమండల్లో ఒకదాంట్లో చేరాడు సోముడు తల్లి కెరుక లేకుండానే. వాడికీ నాలుగు పైసాలు దొరికాయి. అవి తీసికెళ్లి తల్లికిస్తే అవివచ్చిన విధానం అడిగితెలిసికొని ఆమె మహాకరుణంగా వాపోయింది. కాని అనన్యగతికావస్థ. అప్పటికే రెండురోజుల నుంచి పస్తుపడివున్న జీవాల గంజినూకలకు ఆ అణా డబ్బులే ఆధారమైనాయి.

3

రాత్రి సుమారు ౯ గంటలసమయం. వాషర్మన్ పేట హైరోడ్డుమీది ఒకానొక నెంబరు ఇంట్లో కాపురమున్న భార్యాభర్తల కీసంభాషణం జరుగుతూవుంది.

" ఇక ఈనెలలో మనంపడాలిసిన కష్టాలకు మేర ఉండదు. పిల్లలూ మనమూకలిసి ఉపవాసాలు చేయాలిసిందే తప్ప వేరోదారి కన్పించడంలేదు." అని విచారాక్రాంతమైన దీనముఖంతో అన్నాడు ఇంపీరియల్ బాంకీక్లర్కు రామారావు. ఆయన కెదురుగుండా కొంచెం దూరాన ౭, ౮ నెలల బిడ్డకు పాలిస్తూ కూర్చుంది ఆయనభార్య సుందరమ్మ. మరికొంత వ్యవధానంలో పిల్లలిద్దరు నేలపైపరచిన పక్కలమీదపడుకొని నిద్రపోతున్నారు. పెనిమిటిమొగంమీదికంటె పదిరెట్లెక్కువదైన్యమూ ఆత్రమూ ఈమె ముఖంమీద నటిస్తూ ఉన్నాయి.

"ఏ అదృష్టవంతుడికి దొరికాయో! చూడంగానే మహానందంపొందుతాడు. కళ్లుచల్లబడుతాయి" అంది ఆమె.

"తక్కిన బాకీలన్నీ ఏలాగున్నా రెండుమూడు గండగత్తెరబాకీ లున్నాయి. వాటికేంగతా అని ఆలోచిస్తూ ఉన్నాను. ఇరవైరూపాయలు చెల్లించాలి ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీకి నాలుగైదురోజుల్లో. ఎక్కణ్ణుంచి తేగలనూ. ఆవాయిదాతప్పిందా రెండేళ్లనుంచి ఇంతవరకు చెల్లించిన రొక్కమంతా స్వాహా అయిపోతుంది." అని నిట్టూర్పువదలుతూ అన్నాడు రామారావు.

"ఇప్పటిపోను ఖరీదునుబట్టి ఎనభైరూపాయలు. గంగలోకలిసిపోయినాయి" అంది ఇంటి అవిడ.

"౧౫ నో తారీఖువస్తూఉంది పెద్దపులిలాగు. పిల్లవాళ్ల జీతాలుచెల్లించడానికి ఆఖరురోజు. ఆనాటికి ఇవ్వకపోతే జుల్మానాలు అంటగట్టి మరినాలుగురోజులు గడిస్తే అసలు పేరే కొట్టిపారేస్తారు. మళ్లీ పేరువ్రాయించాలంటే సంవత్సరపు జీతమూ అచ్చుకోవాలి." అని వాపోయ్యాడు ఇంటియజమాని.

"అన్నీ అట్లాంటి అవసరాలే. దేన్నిమానుకోగలం. తిన్నట్లా కుడిచినట్లా" అని దిగులుమొగంవేసుకొని చూస్తూఉంది.

"వీటిని అన్నిటిని మించిన నెత్తిమీదికుంపటి. తలుచుకొంటె వొళ్లు జల్లుమంటుంది. ఆకసాయీ మార్వాడీబనారసీదాసు నాపరువు దక్కనీయడు. అప్పుడేదో గొంతుమీదికి కత్తివచ్చి ఏముహూర్తాన అతనివద్ద అప్పుచేశానో ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ఆటంకమే దాన్ని మరల తీర్చివేస్తామంటే. పోయిన నెలలోనే నామీద దావాపడేయడానికి సిద్ధమయితే అతని రెండుచేతులూ పట్టుకొని ప్రార్థించి ముందునెలలో తప్పకుండా కొంత ఇస్తాననిచెప్పి అతన్ని ఒప్పించేసరికి నాపెద్దలు దిగి వచ్చారు. ఇకనతడు ఊరుకొంటాడనుకోవడం వట్టి ఆశ. రచ్చకీడ్చక మానడు."

"అయ్యో నాకర్మమా."

"ఎంతకఠినుణ్ణో! ఆఫీసులో జీతంతీసుకొనే సమయాన్ని ఒకస్నేహితుడు ఎంతో ప్రాధేయపడి పది రూపాయలు అప్పివ్వమని అడిగాడు. అతనిభార్య నీళ్లాడడంచేత ఇంట్లో చాలాఇబ్బందిగావుందని. వీలు కాదంటే కాదన్నాను. నిజానికి వీలుకాదుకూడా. కాని ఇచ్చివుంటే ఆరూపాయలైనా దక్కివుండేవి కదా అని ఇప్పుడేమో వెధవాశ."

"ఇట్లా కొంపమునుగుతుందని తెలిస్తేగనూ!"

"కాషియరుగారు ఇచ్చినవానిని ఇచ్చినట్లు చిన్నగుడ్డలోబిగించి కట్టి కోటులోతట్టుజేబులో వేసుకొన్నాను. మహాఆశ్చర్యంగా మటుమాయమైపోయింది. మాటకుమాటా."

"ఏదొంగ సన్యాసైనా కాజేశాడనుకోడానికి బయటిజేబులలోగూడ గాదు. ఎంత నిర్భాగ్యులం."

"సాయంకాలం ఆరున్నరగంటలై ఉండవచ్చు. వాతావరణం మసకమసగ్గా ఉంది. దీపాలుకొన్ని వెలిగించారు కొన్ని లేదు. బజారులోని మందుల అంగడికి వెళ్లి బేరం కుదరనందున ఇంటికివద్దామని బయల్దేరాను. బ్రాడ్వే మొదట వాషర్‌మన్‌పేటట్రాం సిద్ధంగా ఉంది. జనులు అడావిడిగా ఆడా, మగా అనే వివక్షలేకుండా ఒకరిమీదఒకరుపడి నెట్టుకుంటూ ఎక్కుతూవున్నారు. నేనూ ఎక్కబోతూఉంటే ముష్టిఎత్తుకొనేవాడెవడో "అయ్యా! ఒక్కపైసా" అంటూ వెంటబడ్డాడు. ఏమైనా ఇద్దామని బయటి రెండు జేబులూ వెదికాను. ఏమి దొరికాయికాదు. జేబులు వెతకడంవల్ల మరింత ఆశపడి తప్పకుండా ఇస్తానని నిలుచున్నవాణ్ణి పొమ్మన జాలక లోతట్టుజేబులో ఏమైనాదొరకవచ్చునని చేయి వేసి అందులో ఉన్నవన్నీ బైటకులాగాను తొందరగా. అడుగున ఒకకాణీ దొరికింది. దాన్ని ముష్టివాడిచేతులో పడేస్తూ ఉండగానే కండక్టరు బిగెల్ ఊదాడు. ట్రాం కదిలింది బయటికి దీసిన వాటినన్నింటినీ ఆచేతితోనే జేబులో కుక్కుతూ రెండోచేత్తో కటకటాలు పట్టుకొని లోపలప్రవేశించడానికి దోవదొరకనంత ఇరుకుగా జనం క్రిక్కిరిసి వున్నందున ప్లాట్‌ఫారం బోర్డుమీద అట్లే నిలవబడ్డాను చాలాదూరంవరకూ. నిజంగా నా కాసమయంలో అమాట ధ్యానమే లేదు కర్మం. రాయపురం ఆస్పత్రిముందు బండిఖాళీఅయినందున లోపలికి వెళ్లి కూర్చున్నాను. టెర్మినస్‌దగ్గర ట్రాం దిగి ఇంటికి వస్తూ స్టోర్సులో ఇవ్వాలిసిన బాకీని ఇచ్చేద్దామని లోపలికెళ్లి లెక్కజూడమని మూటకోసం జేబులో చేయివేద్దునుగదా ఏముందీ. మూటా లేదు. ముల్లే లేదు. గుండెగుభేలుమంది. వెదికిందాన్నే వెతుకుతూ ఉన్న జేబులన్నీ ఘాలించాను వ్యర్థం. వొళ్ళంతా చెమటలు పట్టింది. నెత్తి వేడెక్కింది. రొమ్ముల్లో ఏదో అడ్డం పడ్డట్టయింది. పిచ్చెత్తినవాడులాగు వికారపు చూపులు చూసుకొంటూ స్టోర్సువానితో ఏమీ చెప్పకుండానే వెనక్కుపరుగెత్తి టెర్మినసు చేరాను. నేను దిగినట్రాం ఎప్పుడోవెళ్లిపోయింది. మరోట్రాంమీద పడి బ్రాడ్వే చేరాను. దారిపొడుగూనా పరకాయించి చూస్తూనే పోయ్యాను, మూట ఎక్కడైనా కంటబడుతుం దని. బ్రాడ్వేలో ఎక్కినచోట దిగి అడుగడుగూ పరిశోధించాను ఇటు శ్రీరాములునాయుడు పార్కువరకూ, అటు మందుల షాపువరకూ. వృథా. ఎవర్నడగనూ, ఏమని అడగనూ! ఆఖరుకు ప్రాణంవిసికి కొంప చేరుకొన్నాను. ఈ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలు, ఈ స్కూలు మార్వాడీపోళ్లూ లేకుంటే ఇంకో ఎనభై పోయినా

లక్ష్యంచేసేవాణ్ణే కాదు. ఏం చెయ్యనూ. అని నెలజీతం పోగొట్టుకొన్న విధానమంతా చెప్పుకొచ్చాడు భార్యతో రామారావు.

ఈపట్నపు మాహాత్మ్యమేమిటో దరిద్రుల జీవనాలేగాదు. మధ్యమశ్రేణి గృహస్థుల జీవనాలూ ఒడిదుడుకులతోనే నడుస్తూఉంటాయి ముఖ్యంగా ఇతర స్థలాలనుంచివచ్చి ఇక్కడ నౌకరీసంపాదించుకొని అద్దె ఇండ్లలో కాపురాలుచేసే వాళ్లవి. లోభదేవతాపూజారులమాట ఏమోకాని తక్కువవారిలో చాలామందికి నెల తిరిగేసరికి చేతిలో రాగిడబ్బైనా మిగలదు. రవంత ఉదారాశయంగలగృహస్థు అయితే ఇక చెప్పవలసిందేముందీ ఆదాయానికి రెండింతలు అప్పయి కూర్చుంటుంది నెలజీతంవచ్చేసరికి. పిల్లాజల్లాకలవాళ్ల పని మరీ అన్యాయం.

సంభాషణానంతరం భార్యాభర్తలిద్దరూ ఏదో ఎంగిలిపడ్డారుకాని సరీగాభోజనంకూడా సయించలేదు. "పోయినసొమ్ము తెచ్చిఇచ్చినవారికి మంచిబహుమతి ఇవ్వబడు" నని వార్తాపత్రికలలో ప్రకటనంజేయించి ఈవిషయమై పోలీసుకమీషనరు ఆఫీసులో రిపోర్టు చేయాలని నిశ్చయించుకొని శయనించారు. రాత్రి ఏలాగో గడిచిపోయింది. అయిదుగంటలు అయీ కాకమునుపే వచ్చి తలుపుకొట్టాడు "అమ్మా! పాలూ" అంటూ కాఫీకిపాలుపితికి ఇచ్చేమునుసామి. సుందరమ్మ లేచి తలుపుతెరచుకొనివచ్చి పాలుపోయడానికి గిన్నె ముందుబెట్టుకొని గడపమీదకూర్చుంటే అతను పాలు పితుకుతూ "అయ్యగారికి నిన్న జీతాలువచ్చివుంటాయి. గొడ్లకు మేతబొత్తిగా అయిపోయింది. ఈనెలకు ఇవ్వవలసిన దానికితోడుగా ఇంకో రెండుమూడు రూపాయలు ఎక్కువ దయచేయించాలని చెప్పండి అయ్యగారితో" అని ఇంకా ఏమో చెప్పబోతూఉంటే మధ్యనే ఆపి "మున్నా! నీకు ఇవ్వాలిసిందే ఇవ్వలేమేమో ఈనెలలో. నిన్న అయ్యగారు జీతంతీసుకొని వస్తూవుంటే యావత్తు మొత్తం ఎక్కడో జారిపడి పోయింది. రాత్రిన్నుంచీ ఏమీతోచడంలేదు. ఈనెల ఎట్లాగడుస్తుందా అని దిగులుపడుతున్నాం" అని అంది. ఈమాటలకతని గుండెల్లో రాయిపడి పాలు పోసి మొగంతేలేసుకొని వెళ్లిపోయినాడు. తరువాత ఒకగంటకు దొడ్డితుడిచే మనిషివచ్చింది. "అమ్మగారూ జీతం ఇప్పించండమ్మా" అంటూ సాయంత్రంరా, అయ్యగారు ఇంకానిద్రనుండి లేవలేదని సుందరమ్మ చెబితే "అడగంగానే ఇచ్చేది లేదుగదా. వందలకు వందలకు రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుకొంటూ వుంటారు. మాముష్టిజీతాలకాడ వస్తాయి ఎక్కడాలేని రేపుమాపులూ" అని మెల్లగా గొణుక్కుంటూ పోయింది. ఆమనిషి నాలుగైదు ఇండ్లు దాటిపోయిందో లేదో మరోవేపునుంచి ప్రత్యక్షమయ్యాడు నెత్తిన గుడ్డల మూటబెట్టుకొని జీతాలువచ్చేనాటికి మాత్రం సకాలంలో క్రమంగా గుడ్డలనుతెస్తూ, తర్వాత సకాలం, క్రమమంటే ఏమిటో ఎరుగని చాకలిదేవత "గుడ్డలు లెక్కట్టుకొని డబ్బులు ఇప్పించండమ్మా" అంటూ. "గుడ్డలమూట అక్కడపెట్టిపో. అయిదారు రోజులు కొంచెం తాళితేగాని పైకంరాదు ఈనెలలో. గొప్ప అనర్థం సంభవించింది." అన్నదీమె.

"ఏమిటండీ! ప్రతినెలలోకూడా ఏదో ఒక ఇబ్బంది అంటూవుంటారు" అని అనగా ఈమె "గ్రహచారం మరి. ఇబ్బందికలిగితేనే అనేది. ఒకటి రెండు రోజులు వెనకాముందూ. ఇంతలో నీడబ్బెక్కడాపోదు."

"డబ్బుపోతుందని కాదు. మేమూ రేవులకు పన్నుచెల్లించాల త్వరలో. లేకపోతే గుడ్డలను ఉతకనివ్వరు. అందువల్ల ఆలస్యమైతే మళ్లీమీరే గుడ్డలను సరిగ్గా తేవడం లేదంటారు. మీరంతా ఇస్తేనేకదా మేమూచెల్లించేది. ఎక్కణ్ణయినా చూసి ఇప్పించండి మళ్లీవస్తాను" అని వెళ్లిపోయినాడు. చాకలి వీధి మలుపు దాటాడో లేదో నెయ్యిపోసే సెట్టి హాజరయ్యాడు. రాత్రంతా సరిగ్గా నిద్రలేక చల్లగాలికి తెల్లవారే సమయాన్ని కొంచెం నిద్రగూర్కిన రామారావు వచ్చి పోయేవారి మాటలన్నింటివలన మేలుకొని బయటికి రావడంతోటే సెట్టిగారిదర్శనమైంది. అతని జూస్తూనే ఇతను "గురవయ్యా" ఇదే యతనిపేరు— "ఈ నెలలో

మహాప్రమాదం జరిగింది" అని డబ్బుపోయిన సమాచారం తెల్పి "ఎక్కడయినా మళ్లీ రూపాయలు చూసేవరకూ ఓపికపట్టాలి, లేకపోతే వీల్లేదు" అనిఅన్నాడు ఆపెద్దమనిషి మొగం చిట్లించుకొనడంలోనే తన మనోభావాన్ని ఎరుకపరచి వెళ్లాడు. ఈప్రకారం తెల్లవారుగట్ల మొదలుకొని ఇళ్లే కూరగాయలవాళ్లు, పెరుగువాళ్లు, తమలపాకులవాళ్లు, స్టేషనరీ దుకాణదార్లు, గుడ్డలకొట్టువాళ్లు ఎందరో డబ్బు పుచ్చుకోవలసినవాళ్లు ౯ గంటలవరకూ వచ్చిపోతూనే వున్నారు. ప్రతివాళ్లకూ ఏదో సమాధానం చెప్పి పంపిస్తున్నారు భార్యాభర్తలు. ఇంటి అద్దెవాళ్లు, స్టోర్సువాళ్లు, మార్వాడీలు మొదలగు పెద్దపద్దులవాళ్ల దాడి ఇంకా ఆరంభం కాలేదు. వీళ్లతో ఏప్రకారంచెప్ప గలనో యని ఆలోచించుకొంటూ కూర్చున్నాడు ఇంటిముందు వసారాలో చాపమీద. రామారావు. ఇంతలో పోస్టుజవాను వచ్చి ఒక కవరును వీరిచేతికందిచ్చి పోయినాడు. దానిని విప్పి చూస్తే ఈక్రిందిప్రకారవుంది.

"అన్నయ్యా! నమస్కారాలు.

ఉభయకుశలోపరి.

నీపిల్లలతో నీవక్కడ తంటాలుపడుతూ వుంటే మధ్య నీకీతొందర గల్పించాలని నా ఉద్దేశం కాదు. కాని వేరోదారి కనుపడక నీ కీకష్టమివ్వడానికి పాల్పడుతూ ఉన్నాను క్షమించు. నా రెండోకూతురు చిరంజీవి లలితకు– "అంతామనఅమ్మరూపమేరా, ఆమే మళ్లీ మనఇంట్లో ఈరూపంగాపుట్టిం"దని నీవు ఎత్తిముద్దాడినదానికి–అయిదారు నెలలనుంచీవొళ్లు బాగాలేదని నీకిదివరకు తెలిసేవుంది నేను అప్పటప్పట వ్రాసిన వుత్తరాలద్వారా. కాని వారంరోజులకిందట అకస్మాత్తుగా తీవ్రజ్వరం తగిలి ప్రక్కలు ఎగవేయడం, ఆయాసం ఆరంభమైనాయి. అప్పుడు నేను ఇంట్లోగూడా లేను. ఏదోపనిమీద పరాయివూరికి వెళ్లి రాత్రి ౯ గంటలకు ఇంటికి వచ్చేసరికి పిల్లను చేతుల్లో పెట్టుకొని ఏడుస్తూ కూర్చున్నది. నీమరదలను కొంచెం ఓదార్చి వెంటనే బిడ్డను ఆస్పత్రికి తీసుకొనివెళ్లాను. కాని పిల్లదాని అవస్థచూచి నాకే స్మృతి తప్పిపోయింది ఆస్పత్రి చేరేసరికి. ఎరిగినవాళ్లు నన్ను గుర్తించి కళ్లునూసుకొని పడివున్న నాచేతుల్లోని బిడ్డను లోపలికి తీసుకొనిపోయి పరీక్షించి, మందుతాగించి, నా వద్దకు తీసుకొనివచ్చి నన్ను లేవదీసి "మీపిల్లకేమీ భయములే"దని చెబుతూ మందుసీసా, ప్రిస్క్రిప్షన్‌చీటీ ఇచ్చారు. ఆటుమీద కొంతధైర్యంతో ఇంటికిపోయి పిల్లను తల్లికి వప్పగించాను. కాని జబ్బుఏమీ నయమైనట్లు కానరాలేదు. క్రమంగా దినాలు గడచినకొలదీ దగ్గూ, గురకా, ఆయాసం, ప్రక్కలెగర వేయడం ఎక్కువైనాయి. ఇప్పుడు నీళ్లుకూడా తాగడంలేదు. పిల్ల క్షీణించిపోతూ వుంది. అసలు వ్యాపారవుమాంద్యంరోజులూ, అందులో దీని అస్వస్థతమూలంగా బొత్తిగా పడిపోయింది నావర్తకపు పని. దానికి తగినమందు వేయించుకోడానికి గూడా పైకంలేదు చేతులో. జాడ్యం పెరిగిపోతూ ఉంది. దేహస్థితి పాడవుతూఉంది. బలం బొత్తిగా క్షీణించింది. ఇందువల్ల తల్లిమనస్సుకూ శాంతిలేదు. కాబట్టి కష్టమిస్తున్నందులకు క్షమించి ఈవుత్తరంచూచిన తక్షణం రు. ౨౫ లైనాపంపి ఆపత్తిలో ఉన్న నన్ను రక్షించు. దానికి మంచి మందూ మాకూ చూసుకొంటాను. అన్యథా నాతల్లి నాకు దక్కదేమో. అంధకారంలో వున్నాను. అన్నయ్యా! పుత్రికాభిక్షం పెట్టు.

నీప్రియసోదరుడు, కళ్యాణం."

ఈ వుత్తరంతో ఉన్న మతికూడా చలించిపోయింది రామారావుకు. కళ్లవెంట నీళ్లుగార్చుకొంటూ ఆబిడ్డను కాపాడమని సమస్తదేవతలకూ మ్రొక్కుతూ గోడకు చేరగిలపడిపోయినాడు.

౪

దరిద్రులంటే లోకువ ప్రత్యక్ష భూతాలకే కాదు అదృశ్యాలకుగూడా. అందుచేతనే వెతుక్కొంటూ వచ్చిపట్టుకొని ఆలింగనం చేసుకొంది తల్లికొడుకులను (వెంకమ్మ - సోములు) వీళ్ళ దుర్భాగ్యదేవత ఎక్కడో ఏచెట్లక్రిందనో పడివుంటే. వీళ్ళకీ కోట స్టేషనుప్రక్క చెట్లక్రింద నిండుపస్తులతో అర్ధాన్నా

లతో ఎన్నో రోజులు గడవలేదు. ఉన్నట్లే ఉండి ఒక నాటిరాత్రి రెండుజాములు దాటింతర్వాత ఆరంభమైంది ప్రచండమైన గాలివాన. ఆనాటి సాయంకాలం నిర్మలంగావుంది ఆకాశం నాలుగువైపులా. రాత్రి పది గంటలప్పుడు కూడా దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తూవున్నాయి నక్షత్రరాసులు ఎటుచూసినా ఆకాశమంతటా పోతవెండితునకల కుప్పల్లాగు. రాత్రి కింతటు వానరాబోతుందని అనుమానమైనా కలిగిందికాదు ఎవరికీ. సామాన్యజనుల కేమిటి! మద్రాసు అబ్జర్వేటరీలోని వాతావరణస్థితిపరివర్తనవేత్తలకైనా గోచరించిందికాదు ఈమిడిమేలపు అకాలవర్షా సంపాతపు సూచన. ఏనాగపట్నంప్రాంతల్లో సముద్రంమీద పోగయిందో తుపాను హఠాత్తుగా పశ్చిమోత్తరంగా దౌడు సాగించి, దారిలో అడ్డంతగిలిన స్థలాల నన్నింటినీ పోలీసులాఠీప్రహారవిజృంభణవినిర్మితసత్యాగ్రహ రంగాలుగా మార్చుకొంటూ యకాయకి చెన్నపట్నంమీదబడి విలయసంహారకార్యం మొదలెట్టింది. హోరుమని గంటకు ౬౦ మైళ్ళవేగంతో చెలరేగి వీస్తూఉన్న వాయువులో ఒకవిధమైన విరావరోదనధ్వను లుద్భవించి పంచభూతాలు మూలుగుతున్నాయా అనిపించింది భీకరంగా. వర్షాసంపాతపుధ్వని ఆవాయువేగ ధ్వనితో నేకీభవించి అన్యశబ్దమాత్రాన్ని రూపుమాపింది. ఎలెక్ట్రిక్ స్తంభాలనేకప్రదేశాల్లో అనంతశాయీవినోదాలను ప్రదర్శిస్తున్నాయి. అతిమదిరాసేవనంచేత వొళ్లు తెలియక నేలమీద కుప్పగాలివున్న త్రాగుబోతుల్లాగు భూమిమీదపడివున్నాయి పెద్దపెద్దవృక్షాలు. ఎలెక్ట్రిక్ తీగెలు తెగ క్రరెంటునిలిచిపోవడంచేత దీపాలన్నీ ఆరిపోగా కన్నుపొడుచుకొన్నా గానరాని గాఢాంధకారం. ఉండివుండి ఎప్పుడో తళుక్కుమనే మెరుపు దీన్ని మరింత గాఢం చేస్తూఉంది. వర్షం తెరలుతెరలుగా కురుస్తూ ఉంది. ఒక్కొక్కతెర కుంభాలతో నీరుదిమ్మరించినలాగే. ధారాసంపాత భూతలసంఘర్షణంచేత రెండు మూడుగజాలఎత్తున పొగలులేస్తున్నాయి. ఒక్క అరగంటలో జలమయం. మరో అరగంటలో హైకోర్టు మొదలుకొని రటన్‌బజారువరకు ఒకటే ప్రవాహం. రైలుపట్టాలు ఫోర్టుస్టేషను మొదలుకొని మెడికల్ కాలేజి వరకూ నీళ్లలో మునిగిపోయ్యాయి. గాలివాన ఆరంభంకాగానే మెలకువకలిగిన చెట్లక్రిందనివసించే మొదటి నెంబరు అనాథలు ఎటుమొగం అయితే అటే పరుగెత్తారు కాని పోవాలనుకొన్నచోట్లకు పోయిచేరారో లేదో తెలియదు. ఇక కొంచెం నిదానించిచూసి పోదామని ఆగినవాళ్ల సంగతి ఫైసలా. ఎక్కడివాళ్లక్కడే చిక్కుపడ్డారు. గాలీవానా రెండూకలిసి వీళ్లను మొగంపైకెత్తనిచ్చాయికాదు. ప్రాణాలను బిగబట్టుకొని ఉన్నవాళ్లున్నచోట కూచోవలసిందే తప్ప వేరో మార్గం దొరకలేదు వీళ్లకు. ఎంతో కష్టపడి కట్టుకొన్న ఈయనాథులగుడిసెలు గాలిపటాల్లాగు ఎగిరిపోయినాయి. వీళ్లకుండలూ సామానులూ కొండవాగులక్రింద పరిణమించిన రోడ్ల ప్రవాహాల్లోబడి తలక్రిందులవుతూ దొర్లుతూ పోతూవుంటే సార్జెంటుదొరలకేకాక వానదేవుడికికూడా ఈయనాథలమీద ఇంత అవ్యాజకారుణ్యమెందులకా అనిపించింది. రాములాసమయంలో అక్కడలేడు. కూలినాలీ విచారించుకోడానికి ఎక్కడికోపోయివున్నాడు. పాపం అతను శ్రమపడి నిర్మించిన గుడిసె ఒక్కగాలివిసురులో ఎగిరిపోయింది తల్లికొడుకులను బట్టబయలుజేసి. వెంకమ్మకేటుపోవడానికీ, ఏమిచేయడానికీ తోచిందేకాదు. అసలామె కాస్థలమే కొత్తది, ఎక్కడ, ఎటు, ఏమున్నదీ తెలియదు. కుత్తుకబంటిదుఃఖంతో నిండేవుంది, ఇకదుఃఖానికి తావెక్కడ ఆమెఉదరంలో. అనాథరక్షకుడే తన కిక రక్షకుడని సమస్తభారమూ అతనిమీదనే వేసి గుడిసె ఎగిరిపోవడంతోటే చేతికందిన పక్కబట్టలనన్నింటినీ తనమీదగప్పుకొని కొడుకును కడుపునకదుముకొని ఒకవేళ మీదినుండి ఏమైనాపడేయెడల వాడిమీద బడకుండా ముందు తనమీదే పడేలాగు వంగికూర్చుంది. ఈమె యంతఃకరణ నీతరుణంలో విలక్షణదశాపరిణామాన్ని పొందింది. భయవిస్మయచింతాశోకావేగాదులు ఈమెశరీరాన్నుంచి ఎగిరిపోయినాయి. సంకల్పవికల్పాలు నశించాయి. అగమ్యం, అవర్ణనీయమైన ఏదో యోగావస్థవంటిది ప్రాప్తించింది. ప్రాణ ముండికూడా

సంజ్ఞారహితమైన రాతిప్రతిమలాగు బిడ్డను అక్కున జేర్చుకొని కూర్చుంది. వాయువేగంచేత విరిగినేలగూలే వృక్షశాఖల ఫెళఫెళారావాలు ఈమెకు శ్రవణగోచర మాతూనే వున్నాయి. కాని ఈమె వాటిని లక్ష్యం చేస్తున్నట్లే అగుపడదు. సమస్త ఇంద్రియాలూ బాహ్యప్రపంచాన్ని మరవడంచేత నిశ్చలావస్థ ఏర్పడింది ఏకారణంచేతనైతేనేమి. ఈమె శరీరాన్ని రాసుకొని రెండుప్రక్కలా నీళ్లు పారుతున్నాయి. వీపుమీద ఫైరింజనుధారలాగు ఒకటే ప్రపాతం. విరిగిన కొమ్మలు ఈమెచుట్టుప్రక్కల పడుతున్నాయి. ఒకమహాశాఖ ఫెళఫెళమంటూ గూలింది ఈమె ప్రక్క కేవలం అడుగుదూరంలో. భూమి అదిరింది కాని ఈమె చలించలేదు. ముఖం వెలుపలికి చూపించడానికైనా సాహసింపజాలని అట్టి మహోపద్రవకరమైనవేళలో వచ్చాడు రాములు దిక్కులేని ఈ తల్లికొడుకుల రక్షించడానికి, ఈతుపాను వర్షంలో వీళ్ళ గతి ఏమైందో అని దిగులుపడుతూ, పర్వతనిర్ఝరులుగ మారిన వీథులనూ, రోడ్లనూ మహాప్రయాసంతో దాటుకొని. గుడిసెలెక్కడా కానరానందున మెరుపు వెల్తురులో ఆచెట్టును గుర్తుపట్టుకొని పోయి కేకలు వేయగా కొంతసేపటి కామెకు స్పృహకలిగి వినపడి మూలిగింది. ఇతడు దగ్గిరకుపోయి పిల్లవాని తాను దీసుకొని అతిప్రయాసంతో మోకాలిబంటినీళ్ళలోగుండా నడిపించుకొనిపోయి హైకోర్టువసారాలో చేర్చాడు. అంతకుముందే అక్కడ ఎట్లో చేరగలిగిన తమ సహగృహస్థులతో చేరుకొని కూర్చున్నారు వీళ్లుకూడా తమ గుడ్డపాతలను పిండుకొని ఎప్పటికైనా తెల్లవారుతుందా అని అనుకొంటూ.

ఈప్రకారం పంచభూతాలప్రకోపం నాలుగైదు గంటలకాలం సర్వసంక్షోభ మయ్యేలాగు విజృంభించి, మానవులు స్వసౌఖ్యాలనిమిత్తం నిర్మించుకొన్న సకల సామగ్రులను, సదుపాయాలను విధ్వంసం గావించి, నానావిధ శస్త్రాస్త్రయంత్ర బలోపేతమైన అఖండ సామ్రాజ్యబలాన్ని మించిన బలం ప్రకృతికి గలదని వాగ్రూపాన్ని గాక క్రియారూపంగా జాటి తాత్కాలిక ప్రభుత్వవర్గానికి, ఎల్లప్పుడు ఒకేవిధమైన ఉద్దండత సాగడం అస్వభావమని లోకానికి తెలియజేయుటకా అనినట్లు అనంతరం శాంతమార్గానికి దిరిగింది. ఇంతకూ సమస్తప్రపంచాన్ని అదృశ్యంచేసి ఒకవిధమగు భయభ్రాంతిని కలిగించే అంధకారం పటాపంచలైంది. దట్టమైనచీకట్లో జోరునవర్షం కురుస్తూ ఉన్నంతసేపూ శరీరాలను పరిత్యజించి పరుగెత్తిన చెట్లక్రింది యనాథల ఐహికాశలు వెలుతురురాగానే మళ్లీ వాటివాటి ఆశ్రయాలను జేరుకొని వాటిని యథాపూర్వం కార్యరంగాల్లోకి దించాయి. మళ్లీ ఆరంభమయ్యాయి దేహధారణపోషణకార్యాలన్నీనీ.

అందరితోపాటు తల్లికొడుకులనుగూడ యథాపూర్వస్థానం చేర్చాడు రాములు. కాని "ఛిద్రేష్వనర్థా బహులీభవంతి" అన్నట్లు రాత్రంతా కుంభవృష్టిలో తప్పుకడసినందున అదివరకే దుఃఖోపవాసాలచే కృశించిపోయి ఉన్న వెంకమ్మకు శీతజ్వరం ఆరంభమైంది. దానికి మందూ మాకూ లేదు. పట్నంలో దరిద్రులకు సాయపడే ధర్మాత్ములైన డాక్టర్లు ఉండవచ్చు ఎక్కడో. కాని వీళ్లకాసంగతి తెలియదు. అదిగాక మంచిదశలోఉన్నప్పుడే మందులను వాడనిమనుష్యులు, ప్రస్తుతావస్థలో చెప్పవలసిందేముంది. ఏమైతేకానిమ్మని శరీరాన్నే లక్ష్యంచేయకుండా ఉన్నప్పుడు మందులచింత ఎవరికి? ఈమె ఆపేరే తలపెట్టలేదూ. మర్నాడు మరింత ఎక్కువజ్వరం తగిలింది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒళ్లే తెలియకుండాపోయేది. మూలుగుతూ పడుకొనివుంది. ఇంతలో పరుగెత్తుకొంటూవచ్చాడు సోముడు ఏబ్రాడ్వేలోనో కాన్లలను అడుక్కోడానికి వెళ్లినవాడు. నాలుగుకాన్లకంటె ఎక్కువ దొరకలేదనిచెబుతూ "అమ్మా! డబ్బులమూట దొరకిందే రోడ్డుప్రక్కకాల్వలో. లోపల కొత్తకాన్లు మెరుస్తున్నాయిచూడు" అని ఒకచిన్నమూటను ఆమెచేతికిచ్చాడు ఆకాన్లతోపాటు. గట్టిగా ముడివేసివుందిమూట. దాని ఊడదీసిచూస్తే కళ్లను మిరుమిట్లుగొలుపుతూ శౌరీలు మెరుస్తున్నాయి. వాటిని చూడడంతోటే ఈమెకు హృదయకంపన మెక్కు

వైంది. లోపించివున్న భయవిస్మయ సంభ్రమాదులు మళ్లీ ఆవేశించాయి. తనజ్వరాన్నిగూడా గమనించక లేచికూచోని వాణ్ణి బుజ్జగిస్తూ "ఎక్కడ దొరికింది నాయనా! నిజంచెప్పవూ" అని పెక్కుమార్లు అడిగి "రోడ్డుప్రక్కని నీళ్లుపారేకాలవలో" నని వాడు ఒకే విధంగా చెప్పినందున విశ్వసించి కళ్ల వెంటనీళ్లుగ్రమ్ముతూ వుంటే తుడుచుకొంటూ కూర్చుంది ఏదోదీర్ఘాలోచనలో మునిగి. ఇంతలోకే రాములు వచ్చాడు. ఆతని చూస్తూనే దగ్గిరకుపిలిచి ౫ శారీలను అతనికిజూపించి మాటగట్టి "అయ్యా! ఏనిర్భాగ్యుడివో ఇవిపాపం! ఏకుటుంబీకుడు వీటిని పోగొట్టుకొని ఎంతఘోషిస్తున్నాడో. నాయనా! వీటిని ఈక్షణం పోలీసుకచేరికి తీసుకొనిపోయి అక్కడివారికి విప్పిచూపించి వాటిని వాటియజమానికి చేరేవుపాయంచేసి రా. నీవు మరలి వచ్చి ఆసంగతిచెప్పేవరకు నామనస్సు శాంతించదు. పాపం ఎంతదుఃఖిస్తున్నాడో ఆపెద్దమనిషి ఇప్పటికే. ఒకటూ రెండా ౪౦,౮౦ రూపాయలుచేసే పెద్ద కాసులు నాయనా. త్వరగా వెళ్లు" అని ఆందోళనం సూచించేవేగంతో కూర్చుంది ఆదేవి. దైవాసుర ప్రకృతుల రెండింటిసమ్మేళనమైన ఈదేహానికి దివ్యత్వాన్ని కలుగజేసేవి ఇటువంటి నిస్స్వార్థపు దివ్యాచరణలేగా.

రాము లామూటను పట్టుకొని హైకోర్టుపోలీసు స్టేషనుద్వారందగ్గిరకి వెళ్లేసరికి లోపల తనిఖీచేసుకొని వెలుపలికివస్తూఉన్న కమీషనరుగారు ఎదురయ్యారు. రాములాయనకు సలాంపెట్టి ప్రక్కనున్నవారిచేత తన సంగతీ తానెందుకువచ్చింది తెలియచేసి మూటనువిప్పి ౫ పౌనులనూ ఆయనచేతిలో పెట్టాడు. తనవద్దకా విషయమై అదివరకే రిపోర్టువచ్చిఉన్నందున వీటివిచారణావగైరాలకేమీ ఆలస్యంపట్టలేదు కమీషనరుకు. ఇంపీరియల్ బాంకి మేనేజరు వెరిఫికేషన్‌తో ఆసొమ్మును రిపోర్టుచేసినవారి కిప్పించమని తనక్రింది అధికార్లకు ఆజ్ఞఇచ్చి వెళ్లిపొయ్యాడతను. సమయానికి కమీషనరు అక్కడ తటస్థపడడం రాముల అదృష్టం. అన్యథా ఈసంగతి తెలియని ఏచిల్లర అయ్యవార్లో అయితే రాముల కెన్నితంటాలు పడాలిసివచ్చేదో.

౫

రాములు ద్వారా పౌండ్లు కమీషనరుగారికి చేరినమరునాడు ఉదయం ౯ గంటలకు ఆఫీసుకుపోవాలని బయలుదేరి రామారావు గుమ్మంలోకి రావడం తోటే పోలీసుజవాను ఎదురుగావచ్చి "మీరు కమీషనరుగారివద్ద రిపోర్టుచేసిన బాపతు పౌండ్లు దొరికాయి కాబట్టి హైకోర్టుపోలీసుస్టేషనుకు బోయి వాటినిపుచ్చుకొనవలసినది" అని ఇచ్చిననోటీసును చూచుకొని ఒళ్లు దెలియని మహానందంతో లోపలికి పరుగెత్తి భార్యకీ వర్తమానం తెలియజేసి సొమ్ముపోయిననాడు వెనక్కు పరుగిడినదానికి రెట్టింపు వేగంతో, రెట్టింపు ఉత్కంఠతో, రెట్టింపు గుండెదడతో పోలీసుస్టేషను చేరాడు. ఈయన ముందుగా తన నామధామాలన్నీ ఎరుకపరచి రిపోర్టుచేసివున్నందున ధనంలభించడంలో ఆలస్యమేమీ జరుగలేదు. అక్కడ ఆహూతుడై ఇతనికంటే ముందే వచ్చి కనిపెట్టుకొనివున్న బాంకీమేనేజరు వెరిఫై చేయగా ౫ పౌండ్లు ఈయనచేతిలో పడ్డాయి. ఈయనకప్పుడు ౫౦౦ పౌండ్లు దొరికినలాగైంది. మనస్సులోనే భగవంతుని స్మరించుకొని నమస్కరించాడు. గోతిలో పడుతూవున్న తన్ను బయటికి లాగిన ఉదారాత్మను చాలగ దలచుకొని తనద్రవ్యాన్ని తెచ్చిఇచ్చిన యతనికి కొంచెమో గొప్పగనో బహుమతి నివ్వదలచి యున్నందున అక్కడఉన్నవారిని పౌండ్లు ఎట్లా లభించా యని అడగగా వారు బయటనిలుచోని వున్న రాములును జూపించారు. అతన్నిపోయి ప్రశ్నిస్తే అతడది దొరకిన వైనం జెప్పి వెంకమ్మదగ్గరకు పిలుచుకొనిపోతూ దోవలోనే టూకీగా ఆమె సంగతంతా ఎరుకపరచాడు. ఆ చెట్టుక్రిందికి దీసుకొనిపోయి "ఇదిగో ఈమె మీపౌండ్లను మీకు అందేలాగున చేయమనీ, అంతవరకూ తన మనస్సుకు శాంతిఉండదనీ చెప్పింది. జ్వరం ఎక్కువై ఇప్పుడు దేహంకూడ తెలియకపడివున్న" దని ఆమెను జూపించాడు రాములు రామారావుకు. ఈయనకామెను

జూచినవెంటనే ఆశ్చర్యం కలిగింది. పుష్కలంగా ధనం గల ఏ ధర్మాత్ముడికో, వార్తాపత్రికల్లోని తన లేఖను జూచిన యతనికి దొరికినందున తనసొమ్ము తనకు దక్కిందని ఇంతవరకూ ఇతని అభిప్రాయము. కాని సర్వథా తద్వ్యతిరేకమైన ఏదరిద్రురాలో అనుకోలేదు. కాబట్టి ఈమె ఎంతటి ఉదారహృదయయో యని యోచనకలిగింది ఈయనకు. హరించుకోజాలక పంపిందా అనుకోడానికి అందుల కనేక మార్గాలున్నాయి. పైగా ఈమెముఖమే చెబుతూవుంది అట్టిఉద్దేశాలే లేని వట్టి అమాయకురాలు దేవతా అని. అన్నంలేక కృశించి పోయినప్పటికీ, దారిద్ర్యంచేత మలినాంబరయై ఉన్నప్పటికీ, జ్వరాధిక్యంచేత కందివున్నప్పటికీ ఆ సాధ్వి మొగం చూడడంతోటే అనురాగయుక్తమైన శ్రద్ధాభక్తులు జనించాయి రామారావుమనసులో. దారిలో రాములుచెప్పినసంగతులు వీటిని మరింత దృఢపరిచాయి. అటువంటి ఉపకారబుద్ధి కల ఉత్తమసతి దేహాన్ని అట్టి అపాయకరమైన దశలో ఆ చెట్టు క్రింద వదలడానికి ఆయన అంతరాత్మ ఒప్పింది కాదు. ఆ నాడు ఆఫీసు మానుటకు నిశ్చయించుకొని జ్వరము నయమగు నంతవరకూ ఆమెను తమ ఇంటి యందే ఉంచుకొందునని రాములుకు నచ్చచెప్పి గుర్రపుబండి నొకదాన్ని దెప్పించి రాములూ మరికొంద రాడవాళ్ల సహాయంతో ఆమెనాబండిలో పరుండచేసి సోమునితో సహా తనఇంటికి దీసికొనిపోయి భార్యకు వప్పగించాడు సంగతంతా ఆమెతో చెప్పి. ఇటువంటికార్యాల్లో పెనిమిటికి వెనుకపడేది కాదు సుందరమ్మ ఆమెవెంటనే సిద్ధమైంది ఈరోగిపరిచర్యకూ. అక్కడచేరిన కొంత సేపటికి ఒళ్లుతెలిసి, నాల్గువేపులాచూసి, దిగ్భ్రమచెంది వున్న వెంకమ్మతో జరిగిందంతా తెలిపి రాము లాదంపతులను జూపించగా కృతజ్ఞతాసూచక నేత్రాలతో చేతులుమోడ్చిందీమె వారికి. వారునూ రాములుద్వారా ఈమెకథనంతా బాగాదెలుసుకొని ఎంతోదుఃఖించారు. రెట్టింపుశ్రద్ధాభక్తులతో ఆమెకు ఉపచారం చేయసాగారు మందూవగైరాలను ఇప్పించీ. కాని కాలం మితిమీరిపోయింది. వీరు పోయించేమందులూ, చేయించేవైద్యాలూ, సేవోపచారాలు, అకాలంలో కురిసినవర్షంలాగు నిష్ఫలమైపోతున్నాయి. వీళ్లు పడే పాట్లన్నీ గ్రహిస్తునేవుంది వెంకమ్మ. కృతజ్ఞతతో వందనాలుచేస్తుంది తనకొరకంతగా శ్రమపడవలదని. క్రమంగా శరీరబలంతోపాటు స్వరం చాలా సన్నగిల్లిపోయింది. శోషలూ మూర్ఛలూ ఎక్కువైనాయి. ఉన్నట్లుండి ఒకనాడీమెదశ మరింత భీకరమైంది. రామారావు ఆఫీసుకు సెలవుపెట్టి విన్నబోయికూర్చున్నాడొకప్రక్కన. సుందరమ్మ మరింత ఆందోళనతో ఆమెప్రక్కనే కూచొనివుంది. తల్లిని ఆనుకొని సోముడుకూర్చున్నాడు. కొంచెం దూరంగా రాములు గోడకు జేరగిలబడిఉన్నాడు. అందరిమొగాలు చింతావ్యాకులాలతో నిండిఉన్నాయి. ఆయాస మారంభమైంది వెంకమ్మకు. ఆసమయంలో వచ్చాడు. వీరయ్య బయటనుంచి రామారావుగారు ఉండేది ఇక్కడేనా అనిఅడిగి అవునని లోపలినుండి జవాబుదొరకడంచేత, పట్నంనుంచి వెంకయ్య ఉత్తరంకోసం ఎదురుచూసి చూసి, వ్యర్థంగా, వీళ్ల సంగతి ఏమిటో కనుక్కొందామని స్వగ్రామంవదలి ఈనగరంచేరాడు ఇతను ఒకరోజు క్రిందే. కాని ఒకేటేరిలో తనకు తెలిసివున్న అడ్రెసుద్వారా ఫోర్టుస్టేషను ప్రక్క, చెట్లక్రిందికిపోయి అక్కడివాళ్లు పోలీసుస్టేషనుకుపంపగా స్టేషనులో దొరికిన ఎడ్రెసుబట్టి ఈ ఇంటిని కనుక్కొడాని ఇతనికి పూరాదినంన్నరపట్టింది. రామారావుకు తన్నెరుగించుకొని లోపలప్రవేశించాడితను. అచటి మొగాలనూ వెంకమ్మస్థితిని చూసేసరికి ఇతనిగుండె నీరైపోయింది. అమ్మా, అమ్మా! అని దగ్గిరకుపోయిపిలువగా కొంచెం కదిలింది. "నన్ను చూడమ్మా! నేను వీరయ్యను" అనగా కళ్లువిచ్చి ఇతని పరాకాయించిచూసి ఎప్పుడు వచ్చావు అన్నాయని హీనస్వరంతో అడిగి అతను అప్పుడేయని జవాబునివ్వగా ఆయాసంతో మరల కళ్లు మూసుకొని మళ్లీ తెరిచి "మంచిసమయంలో వచ్చావు. అన్నా! నేనిక ఎక్కువ బ్రతుకను. కాని నాదిగులు తీరింది ఆయనకోరికను నెగ్గించానని". అని ఆయాసపడుతూనే కొడుకును దగ్గరకులాక్కొని వాణ్ణి వీరయ్య

చేతుల్లోపెడుతూ "అన్నా నీవానాడు బ్రతికించావే వాడేవీడు. ఇక తల్లిదండ్రిలేని అనాథవీణ్ణి నీకు ఒప్పగిస్తున్నా. ఇక ఈదిక్కులేనివాడిభారమంతా నీదే" అని అందరివైపు చూస్తూ ఎక్కిలింతరాగా కళ్లుమూసింది. ఆసాధ్వివి అవే ఆఖరుమాటలు అవే ఆఖరు చూపులు. ఒప్పగింతలు. అంతవన్మహా భూతాంశంలోపడి కొట్టుకులాడుతూ ఉండిన అనంతాంశం అనంతంలో లీనమైపోయింది కొంత సేపటికి, కరెంటుపోయిన భవనమైంది శరీరం.........

వీరయ్య పాపం ఇక్కడి సంగతులు బొత్తిగా దెలియనందున ఎన్నెన్నికోరికలో పెట్టుకొని వచ్చాడు బావనూ చెల్లెలినీ తన మనసార ఆనందపరచాలి అని. వాళ్ళ భౌతికశరీరాలకు చేసే ప్రాప్తం లేకపోయినా వాళ్ళఆత్మలకు సంపూర్ణశాంతిసౌఖ్యాలూకలిగే సమస్త విధులనూ చేయించి సోముణ్ణి వెంటబెట్టుకొని స్వదేశానికి వెళ్లిపొయ్యాడు. రాములకు ఇంకా మద్రాసునీళ్ళ రుణం ఉండడంచేత అతను రమ్మన్నాపోలేదు.
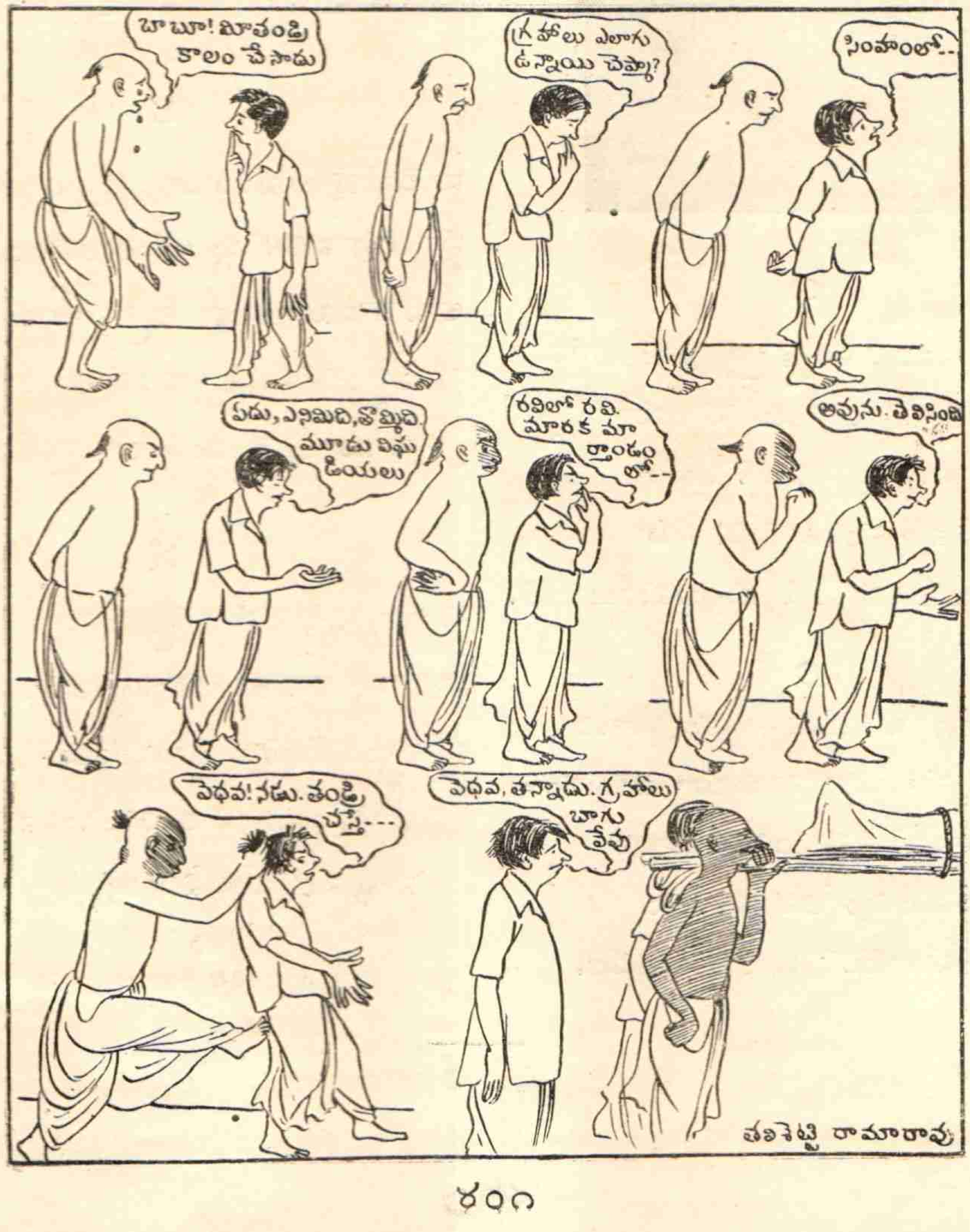
"జ్యోతిషప్రభావము"గూర్చి వ్రాయమనగా మా చిత్రకారుడీ చిత్రమును వ్రాసిపంపె